№ 86 ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 22 **1898** ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 22 № 86

ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ո՞վ է բարեկամը. Համաշխարհային ցաւակցութիւն Գլադստոնի մահվան առիթով.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հնդկաստանի հայերը. Մատենագրութիւն. Նամակ Նոր-Բայազէտից. Նամակ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Պատերազմ. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր. — ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. —ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մէլիքի աղջիկը:

Ո՞Վ Է ԲԱՐԵԿԱՄԸ

—

Կ. Պօլսից «Новости» լրագրին գրում են, թէ անգլիական մինիստր Չեմբերլէնի ճառի այն մասը, որ պարունակում էր սպառնալիքներ Ռուսաստանի դէմ, մեծ հաճութիւն պատճառեց Թիւրքիայում: Թիւրք խելօք դիպլօմատները այն կարծիքի են, որ լաւ կը լինի, եթէ Անգլիան և Ռուսաստանը, իբրև Թիւրքիայի թշնամիներ, պատերազմի բռնվեն: Առհասարակ Թիւրքերը, ինչպէս երևում է, ուզում են որ գեաւուրները կոտորեն միմեանց, մոռանալով այն արդէն տարրական ճշմարտութիւնը, որ այդ իսկ գեաւուրներն են, որ պահպանում են Թիւրքաց փտած, ապուշ պետութիւնը: Եւ իրաւ, եթէ Անգլիան Թիւրքական տեսակէտից կորչելու արժանի մի պետութիւն լինէր, ո՞վ պիտի ազատէր Թիւրքիան 1855—1878 Թւականներին:

Բայց եթէ այդպէս է, ո՞վ է Թիւրքիայի այժմեան բարեկամը: Այդ հարցին պատասխանում է հետևեալ լուրը. «Բ. Դուռը փառաւոր ընդունելութիւն է պատրաստում Վիլհելմ կայսրի համար Երուսաղէմ գնալու ժամանակ: Թիւրքական բնն նաւերից կազմված մի նաւատորմ կուղեկցէ կայսրի զբօսանաւը այն ժամանակ, երբ կայսրը Պալեստինայից կը վերադառնայ դէպի Կ. Պօլիս: Եաֆֆայում ի պատիւ Վիլհելմի կը հաւաքվեն 12,000 երիտասարդ զինուորներ: Ծանապարհորդութիւնը, ինչպէս յայտնի է, տեղի կունենայ հոկտեմբերին:»

Սակայն «երանելի քաղաքականութեան» շրջանը փոքր առ փոքր անցնում է, և Թիւրքիան, որ իր գոյութիւնը և աջողութիւնը մինչև այժմ հիմնել է երկու պետութիւնների փոխադարձ թշնամութեան կամ մի որ և է զօրեղ պետութիւն շողոքորթելու վրա, դժուար թէ կարողանայ այդ «պօլիտիկայով» առաջ տանել իր խախուտ գործերը: Կայ մի սահման, որից անցնելը՝ շատ վտանգաւոր է: Յունաց Գէօրգի իշխանի Կրետէի նահանգապետ նշանակելը, և Թիւրքաց արիւնարբու զօրքերի կանգնեցնելը Թեսալիայում՝ կենդանի ապացոյց է դրան: Բարեկամ-Գերմանիան ամեն ջանք թափեց արգելելու թէ առաջինը և թէ վերջինը, բայց այդ նրան չաջողվեց: Չի աջողվի Թիւրքիային և այն նենգ քաղաքականութիւնը, որի նպատակն է եղել միշտ կռւեցնել Կ. Պօլսի անգլիական և ռուսաց դեսպաններին, ամենաարդար հարցերը խեղդելու նպատակով: Եւ այն քաղաքականութիւնը, որի շնորհով Թիւրքիան ապրեց տասնեիններորդ դարում, անկասկած նրա անկման պատճառ կը դառնայ յաջորդ դարում: Իսկ մինչև այդ՝ շատ ժամանակ չէ մնացել.—հազիւ երեք տարի:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԳԼԱԴՍՏՈՆԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

—

Աֆրիկայի Տրանսվաալ հանրապետութեան յայտնի նախագահ Կրիւգեր առաջիններից մէկը յայտնեց իր ցաւակցութիւնը Գլադստոնի մահվան առիթով, հեռագրով. «Պետական խորհրդի անդամները և ես յայտնում ենք մեր խորին վիշտը ձեր ամուսնու մահվան առիթով. Նրա բարեկամութիւնը և ծառայութիւնները մեր երկրի վերաբերմամբ երբէք չեն մոռացվի. Տէրը տայ ձեզ կարողութիւն»:

Չերնօգօրիայի Նիկոլայ իշխանը հեռագրեց. «Ինձ սաստիկ խոցեց Անգլիայի մեծագոյն և ազնուագոյն պետական անձերից մէկի մահվան տխուր, բայց ոչ անսպասելի լուրը: Ձեր լուսաւոր մարդու մահով Չերնօգօրիան կորցրեց մի ճշմարիտ, ուժեղ և համակրող բարեկամի, որի անունը դրոշմված է չերնօգօրցիների սրտերում: Տէրը օգնէ ձեզ ձեր վշտերի մէջ»:

Սպանիայի առաջին մինիստր Սագաստա հեռագրեց. «Առաջին մինիստրը իր անունից և սպանիական կաբինետի միւս մինիստրների անունից յայտնում է խորը վիշտ սքանչելի Գլադստոնի կորուստի առիթով, որ ժամանակակից քաղաքացիների մէջ առաջինն էր, որի լայն քաղաքական գաղափարները և ջանքերը մարդասիրութեան վերաբերութեամբ ձգտում էին դարձնել արդարութիւնը և անձնուիրութիւնը իբրև վարչական օրէնք»:

Յօնիական կղզիների ազգաբնակութեան կողմից ուղարկվել է անգլիական համայնքների ժողովին հետևեալ հեռագիրը. «Արգօստոլիի խորհուրդը ինձ յանձնարարել է յայտնել խոր ցաւակցութեան զգացմունք Գլադստոնի մահվան առիթով: Այն համակրութիւնը, որ ցոյց տուեց նշանաւոր պետական մարդը Յօնիական կղզիների միացման խնդրում՝ ամրապնդել են առ միշտ յաւիտենական շնորհակալութեան զգացմունք իմ համաքաղաքացիների մէջ. Քաղաքագլուխ Լիւկատօ»:

Կօբուրգի իշխանը հեռագրեց. «Իշխանուհին և ես միասին յայտնում ենք մեր խորին համակրութիւնը ձեզ և ձեր ընտանիքին այն մեծ կորուստի համար, որ դուք ունեցաք»:

Լօնդօնի ռուսաց դեսպան Ստաալ հեռագրեց. «Իշխան Մուրավեօվ յանձնել է ինձ՝ յայտնել թէ իր խորին վշտակցութեան զգացմունքները և թէ այն ցաւակցութիւնը, որ արտայայտվում է Ռուսաստանում դէպի նշանաւոր պետական գործիչը»:

Իտալական նախկին մինիստր Կրիսպի Նէապօլից հեռագրեց. «Լօնդօնից ստացած բօթը ինձ լցրեց տխուր մտածմունքներով այն անփոխարինելի կորուստի պատճառով, որ եղաւ ձեր ամուսնու մահով»:

Ռումինիայի ազգային ժողովի կողմից նախագահը հեռագրեց. «Պատգամաւորների ժողովը, տեղեկանալով Անգլիայի պետական մեծ մարդ Գլադստոնի մահվան մասին, որ միշտ պաշտպան էր Ռումինիայի իրաւունքներին, և ստացել էր Ռումինիայի քաղաքացու տիտղոսը, դիմելով ձեզ յարգանքով, խնդրում է ընդունել վշտի և ցաւակցութեան ջերմագին արտայայտութիւնները»:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

—

Կալկաթայից մեզ ուղարկված է տեղական անգլիական առաջնակարգ լրագրի մէջ լոյս տեսած հետևեալ յօդուածը՝ «Բ ա ր ի օ ր ի ն ա կ» վերնագրով:

«Երէկ առաւօտ սկսեցին ցանկացողներին պատուաստել ժանտախտի վարակման դէմ, պրօֆէսօր Հաֆկինի մեթօդով: Մի եւրօպացի, որին կծել էր ժանտախտաբեր մի մուկ (որ արդէն բռնված է), յանձն է առել պատուաստվել. Նրա հետ միասին երէկ պատուաստ ընդունեցին «Հայոց Մարդասիրական Ճեմարանի» աշակերտները՝ մօտ 100 հոգի: Ճեմարանում պատուաստի գործողութիւնը ղեկավարում էր դօկտօր Կուք անձամբ. Ներկայ էին պ. Յ. Գ. Աբգար և այլ յայտնի հայ անձնաւորութիւններ: Պատուաստի կատարման միջոցին, դօկտօր Կուք ասում էր, թէ երբէք չէ պատահել այդ աստիճան առողջակազմ տղաների, և թէ բաւական դժուարութիւն էր կրում պատուաստի չիջուկը երեխաների մկանունքների մէջ սրսկելու:»

Այս [illegible] փոքր տեղեկութիւն տալ Հնդկաստանի հայերի մասին: Հնդկաստանի հայ գաղթականութիւնը, կամ նրա այժմեան մնացորդները ցրված են Հնդկաստանի զանազան կողմերը, բայց նրանց բնակութեան կենտրոններն են՝ Բօմբէյ, Մադրաս և մանաւանդ Կալկաթա քաղաքները: Այս երեք քաղաքումն էլ հայ եկեղեցի կայ, որ ունի ընդարձակ անշարժ կալուածներ՝ բարերարներից

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԷԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ

(Վերջ)

—Լռութիւնը բաւական չէ, Գայիանէ, արտասանեց նա մի խուլ ձայնով:—Մանասը, որքան էլ ատելի լինի քեզ համար, մի տղամարդ է, որ վատութիւն է համարում փախչել հարուածից: Ասա, ես չնորհ եմ խնդրում. բայց ոչ թէ խղճալու շնորհ, այլ հաստատ, շիտակ պատասխանի շնորհ: Կեղծութիւնը ես միշտ ատել եմ...

—Այո, և ինձ էլ սովորեցրել ես ատել: Ես չեմ թագցնում: Ամենից վերջը դու էիր, որ արհամարհել տուիր քեզ. քո հարուածը ամենասոսկալին էր, և դու կարող ես նեղանալ, որ փոխարէնը քեզ աւելի սաստիկ արհամարհեմ...

—Ես այդպիսի բան չեմ ասում:

—Եւ ասելը աւելորդ կը լինէր: Դու հօ գիտես, որ երկնքի տակ ոչ ոք Գայիանէի նման չէր յարգում Մանասին. ուրեմն լսիր: Դու այստեղ չէիր այն ժամանակ, երբ իմ մայրը, անհաբեկված իրան շրջապատող վախկոտներից, ուզում էր զոռով փախցնել ինձ մի մարդու հետ, որին ես ատում էի: Հասկանո՞ւմ ես, նոյն իսկ ատում պսակի... Այսպիսի անամօթութեան միայն սորուկներն են համնում: Այդ ժամին դու քնած էիր սարում, բայց կանչում էիր իմ ականջին. «Ինչո՞ւ փախչել, երբ կարելի է կռւել»: Եւ ես մնացի: Բայց յետոյ ինչ լսեցի քեզանից:

—Ես, ճիշդ է, չէի հաւատում...

—Չէիր հաւատում ոչ թէ ինձ, այլ քո գործին: Դու ապստամբութիւն էիր, բայց չէիր ընդունում թէ քո զէնքը պէտքական կարող է լինել և թոյլերի ձեռքում...

—Դա աշխարհի կարգ է. մեր հայրերի ու պապերի ասածն է—զէնքը զօրեղին...

—Հայրերը, պապերը կարող էին այդպէս ասել, որովհետև չեն տեսել այն, ինչ մեր աչքերի առաջ էր կատարվում: Երբ թշնամին տանն է նստած, երբ նա օրօրոցից դուրս է քաշում երեխային և նրա մի ոտից բռնած՝ խփում է պատին ու այդ արիւնոտ միսը գցում է մօր գիրկը, իսկ ինքը քրքջում, այն ժամանակ զօրեղ ու թոյլ չեն որոնում: Դու յանդուգն արշաւանքներ էիր գործում սարերի գլխից և կարծում էիր թէ դրանից աւել ոչինչ հարկաւոր չէ: Քեզ պատասխանում էին, սրի անցկացնելով երեք գիւղեր. երկինքը կը ճաքճաքվէր այդ գազանութիւնից, եթէ այնքան հեռու չը լինէր: Բայց դու միայն քո սուրն էիր ճանաչում և պատրաստվում էիր մի ուրիշ տեղ, մի ուրիշ հանգամանքի մէջ կծել նրան, ով գցել էր մեզ իր հրէշաւոր բերանը ու ծամծամում էր: Եւ քեզ անիծում էին ամենքը:

—Դու էլ, ի հարկէ...

—Ո՛չ, ես չէի անիծում: Ինչպէս կարելի էր... Դու մեր հանգած օջախում մուխ էիր պահպանում, մեզ դաս էիր տալիս: Բայց երբ մենք սովորեցինք, երբ մեր Յովսէփին անգամ զէնք վերցրեց, դու չը հասկացար, որ մեզ այլ ևս դասեր չեն հարկաւոր, այլ լաւ առաջնորդներ: Բաւական չէ որ չը հասկացար, դեռ սկսեցիր մեզ ծաղրել, սպառնալիքներ կարդալ... Այդ ժամից ես սովորեցի արհամարհել քեզ...

—Այսինքն աշակերտները ուսուցչին:

—Ի՞նչ արած: Դու վատ ուսուցիչ էիր, դու միայն սովորեցնում էիր, իսկ երբ աշակերտդ պատրաստ էին, դու այլ ևս ոչինչ չունէիր անելու: Մենք այստեղ դանակ անգամ չունէինք և մեզ ոչխարների պէս մորթում էին. բայց դա քո ինչ փոյթն էր: Բաւական էր, որ դու և քո մարդիկ փայլուն զէնքեր ունէիք. մեզ մնում էր նայել նրանց և մխիթարվել: Ես հասկանում էի թէ ինչու անիծում են քեզ: Աշակերտները առաջ էին անցել, մինչդեռ վարժապետը դեռ կանգնած էր իր տեղը. նա, ուրեմն, անպէտքացել էր: Հարկաւոր էին նոր մարդիկ, հարկաւոր էր նոր դաստիարակութիւն: Մենք գիտէինք, որ գայլերի հետ ապրել չէ կարելի. դա քո դասն էր: Բայց նոր դաստիարակը պիտի իմանար մի բան—պատրաստել, լաւ պատրաստել մեզ: Եկաւ մի այդպիսի մարդ: Նա չարհամարհեց թոյլերին ու երեխաներին. և ամենքը պատրաստվեցան ջերմեռանդութեամբ...

—Հասկանում եմ, դու էիր...

—Ո՛չ, Մէլիք-Աւանը: Ի՞նչ էի ես: Քո մի դժգոհ աշակերտը... Մէլիք-Աւանը լսեց դժգոհներին և գործ սկսեց: Դու այդ ժամանակ էլ չէիր հաւատում մեզ... Բայց հիմա... Հիացած ես:

—Այդքան անհասկացողն էի ես, բացականչեց Մանասը երկու քայլ առաջ անցնելով:

—Ես կարդարանայի քո առաջ, Գայիանէ, շարունակեց նա քիչ լռելուց յետոյ, մի դառնութեամբ, որ ցոյց էր տալիս թէ մեղադրանքները սաստիկ ազդել են նրա վրա:—Ես էլ ասելիք ունեմ, բայց ինչ հարկաւոր է ասել, քանի որ չեմ կարող ուրանալ, որ ես չէի հաւատում քեզ: Եթէ դա մեղք է, ուրեմն ես դատապարտված եմ: Չը գիտեմ, ես ասել եմ քեզ, որ մի ժամանակ ինձ ծմակի մարդ էին անուանում: Միթէ այդ անունը բաւական չէ, որ ես արժանի լինեմ ներողամտութեան...

—Դու ուզում էիր լսել ճշմարտութիւնը և ես ասացի: Ներել... Ես ներել եմ ամենքին: Բայց դու ուրիշ, աւելի ծանր մեղք ունես: Այն, ինչ ուզում էր անել իմ անհաբեկված մայրը, չունենալով ուրիշ ճար, դու պիտի կատարէիր, եթէ մեր գործը չաջողվէր: Դու, քաջ և անվախ մարդ, շրջապատված քո դժերով, պիտի տանէիր ինձ Խաչէնի և յանձնէիր նոյն ատելի մարդուն: Ներել կարող եմ, բայց մոռանալ—երբէք...

—Որ նշանակում է թէ ես այլ ևս չը պիտի մնամ այս տանը: Իմ բախտն է, որ կռւի պատրաստութիւն կայ և ես այստեղից ուղղակի կը գնամ Մէլիք-Աւանի զօրքի հետ խառնվելու. թէ չէ՝ դժուար կը լինէր գլուխ դնելու տեղ գտնել...

Նա դուրս գնաց, թողնելով Գայիանէին մտքերի մէջ թաղված...

Նոյն օրը Աննա-խաթունը ճանապարհ էր դնում Մանասին: Պատրաստված էր ճաշ, որից յետոյ մէլիքի կինը դարձեալ սկսեց հաշտեցնող խրատներ տալ Մանասին, աշխատելով մեղմացնել իր աղջկայ ասածների ազդեցութիւնը և անդադար յիշեցնելով անցեալը, այս տան հիմնադիրներին: Ինքը Գայիանէն էլ, կարծես, մօր միտքն էր հաստատում. վերջին ժամին նա էլ դուրս եկաւ, որ բարի ճանապարհ ասէ Մանասին:

Ձիաւորները պատրաստ սպասում էին գիւղում, շտապեցնում էին Մանասին: Բայց յանկարծ ներս մտաւ կոյս Հեղինէն և բռնելով նրա ձեռքից, պատուիրեց որ քիչ էլ սպասէ: Մայրապետը դարձեալ առաջվանն էր. Նրա ազաչանքներից յետոյ տեղի ունեցած դէպքերը նրա վրա ոչ մի հետք չէին թողել: Երկար տէրողորմեան պտտեցնելով իր մատերի մէջ, նա յայտնեց որ նամակ է ստացել Խաչէնի մէլիքից և բերողը Ջալալն է:

—Այժմ, փառք Աստուծու, խաղաղութիւն է և փեսան եկել է բարեկամութիւն վերանորոգելու, ասաց նա:—Մէլիքը ինձ է յանձնել այդ գործը:

Գայիանէն ինչ որ բան ասաց մօր ականջում, և սա, կարծես չը լսելով կոյսի խօսքերը, ասաց.

—Ես ուզում էի մի քահանայի միջոցով յետ ուղարկել մատանին. այժմ կարող են իրանք տանել:

—Ինչո՞ւ, բացականչեց կոյսը:

—Ես աղջիկ չեմ ուղարկի Խաչէն...

—Երևի Ջալալից լաւ տղայ ես գտել, հեղնա-

նուիրված: Բօմբէյի եկեղեցու քահանան, ինչպէս գրում են այնտեղից մի մասնաւոր նամակով, տգէտ է, անհոգ իր պաշտօնին և անարժան իր գրաւած դիրքին: Հնդկաստանի հայերի ամենամեծ խումբը—մօտ 800 հոգի, ապրում է Կալկաթայում, ուր նրանք ունեն սեփական միջնակարգ վարժարան (Armenian College) և ճեմարան (Armenian Philanthropic Academy), որոնք նիւթականապէս բոլորովին ապահովված են:

Հայ գաղթականներն առաջին անգամ Հնդկաստան են մտել, իբրև վաճառական, Պարսից ծոցով դէպի Խորասան, և այստեղից Կանդահարի և Կաբուլի վրայով եկել են Դէլհի հնդկական քաղաքը և ապա Բէնարէս, Պատնա և Բէնգալ (Կալկաթայի նահանգ): 250 տարի յառաջ նրանք հաստատուն բնակութիւն հիմնեցին Սէյիդաբադում և երբ 1625-ին հօլլանդացիք Չինսուրայում հաստատվեցին, նրանցից անմիջապէս յետոյ այնտեղ եկան հայերը: Կալկաթայի հիմնարկութեան միջոցին, 1690-ին, հայերն ընդունեցին Չարնօքի (հիմնարկուի) հրաւէրը և մտան անգլիական կառավարութեան տակ: Նրանք մասնակցեցին 1756-ին անգլիացիների կրած դժբախտութեան, և իրանց կորուստներին իբրև փոխարինութիւն՝ նրանց վճարվեց 7 լաք րուփի: Հայ հասարակութիւնը Կալկաթայում հարուստ է և ծաղկած: «Ուղեցոյց Կալկաթայի», Կալկաթա, 1892 թ., եր. 92—93):

Հնդկաստանի հայոց մասին վերջերումս մի գեղեցիկ և ամփոփ պատմութիւն լոյս տեսաւ Կալկաթայում անգլիերէն լեզուով: Պատմութեան հեղինակն է տեղական ճեմարանի ուսուցիչ պ. Մեսրոպ Սէթ: Այս գիրքը, որի մէջ մանրամասն նկարագրված է այս կարևոր հայ գաղթականութեան բովանդակ անցեալն ու ներկան, այժմ թարգմանվում է հայերէնի և շուտով լոյս կընծայվի: Ա. Ս.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Վրաց գրականութիւնից

—

Վրաց մանկական՝ թէ ինքնուրոյն և թէ թարգմանական գրականութիւնը շատ աղքատ է գրքերով. եղածները անհամ թարգմանութիւններ են, ամենաանյայտ հեղինակներից: Իբրև մանկական ինքնուրոյն հեղինակութիւններ նշանաւոր են Գիօրգի Ծերեթէլիի «Մարդ-Առիւծ» պօէման, և «Մեր հին հերոսներ»-ը, Ակակի Ծերեթէլիի «Մանկական պատմութիւնները» և մանկավարժ Գօգեբաշվիլիի մի քանի գրուածքները, որոնք հետաքրքրութեամբ կարդացվում են և նշանակութիւն ունեն մանուկների համար: Թարգմանութիւններից յայտնի են «Անդերսէնի հէքիաթներից» մի քանիսը, Շմիդտի «Մարիամ», «Րօզա Տաննեբուրգ», «Աղաւնի», «Ծիծեռնակի բոյնը» և եւրօպական ուրիշ գրուածքների մի քանի թարգմանութիւններ: Ահա բոլորը: Վրաց մանկական «Ջէջիլի» ամսագիրը,—որի խմբագրուհին է տիկ. Ան. Թումանօվա-Ծերեթէլի, վերջին ժամանակներս քիչ քիչ հարստացնում է վրաց աղքատիկ մանկական գրականութիւնը, տալով թէ ինքնուրոյն և թէ թարգմանական գեղեցիկ պատկերազարդ գրուածքներ:

Դ. Տէր-Դ.

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ

—

Մայիսի 16-ին

Մեր քաղաքի հասարակութեան այն մասը, որ հետաքրքրվում է «գործերով» և կարդում է լրագիր, շատ վրդովված է իր նախկին դեպուտատ Բուրնազեանցի դէմ «Մշակի» մէջ տպված մի քանի թղթակցութիւնների համար: Այդ վրդովմունքը արտայայտում են նոյն իսկ նրա անձնական թշնամիները: Դրա պատճառը համարում են այն խոշոր փաստը, որ իրանց քաղաքը, մինչև ինքնավարութեան օրը, եթէ ունեցել է մի հատիկ ազնիւ դեպուտատ, անկաշառ և անձնուէր հասարակական գործիչ,—դա պ. Բուրնազեանցն է եղել, որ ամբողջ գլխով բարձր է կանգնած իր բոլոր նախորդ ընկեր-դեպուտատներից, որոնց կաշառակերութիւնը և խնամիական յարաբերութիւնները հասարակութեան դահլէն տարել են: Որ պ. Բունիազեանցի նախորդ դեպուտատները եղել են մեծ մասամբ «կափոյններ», իրանց պաշտօնը վարել են միմիայն անձնական օգուտների աւկնկալութեամբ,—դա փաստ է: Հանգիստ խղճով մժղուկները քամելուց և ուղտերը կըլանելուց յետոյ՝ նրանք թողել են ասպարէզը և «անբիծ» անունով դուրս եկել: Իսկ ընդհակառակը—ասում են—մի հատիկ ազնիւ մարդ, բոլորովին հակառակ ուղղութեան, որ տարիներով նուիրվել է քաղաքի շահերին և շատ հողեր յետ է խլել անխիղճ յափշտակողներից, որքան ներել են իր ուժերը, մի երիտասարդ դեպուտատ, որ միշտ արձագանք է տուել նոր կեանքի պահանջներին, այսօր—ասում են—ընկել է հրապարակական յարձակմունքների տակ, իր դեպուտատութեան օրով կատարված և նորամոյծ ինքնավարութեան մի երկու անգամ ձեռքով բաց արած վրիպումների համար: Ցաւալի չէ՞ միթէ: Թէ Բուրնազեանցը շատ լաւ դիպուտատ է եղել—դա փաստ է: Թէ ինքնավարութեան բաց արած սխալները և գեղծումները հիմնաւոր են,—դա էլ փաստ է: Մարդ մնում է շուարած... Ի՞նչպէս բացատրել այս տարօրինակ երևոյթը: «Մի օր ամեն բան կը պարզվի և հարցը դուրս կը գայ իր ներկայ տարօրինակ փազիսից», ասում են շատերը: Տեսնենք: Տ.-Խ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, մայիսի 21-ին

Ինտելիգենտ—հոգևորականութեան հարցի առիթով ծագած պօլեմիկայի վերաբերմամբ թոյլ տուէք ինձ ասել հետևեալը:

Եթէ ես մինչև այժմ ոչ մի պատասխան չեմ տալիս ինձ դէմ գրող պարոններին, այդ չէ նշանակում,—ինչպէս ոմանք կարծում են,—որ ես այլ ևս ասելիք չունեմ: Տարաբաղդաբար, տ կ ա ր ո ւ թ ի ւ ն ն է, որ թոյլ չէ տալիս ինձ պարապվել, և այդպիսով ես ակամայ զրկված եմ հարցի պարզվելու նպաստելու հնարաւորութիւնից, գոնէ առժամանակ:

Սակայն հարցը պարզելու համար կարևորը իմ մասնակցութիւնը չէ, այլ այն՝ թէ որքան խելացի և անկողմնապահ կերպով առաջ կերթայ «Մշակի» էջերում սկսված պօլեմիկան: Ուստի ցանկալի է, որ յարուցված խնդրի մասին կարծիք յայտնեն մեր հասարակութեան զ ա ն ա զ ա ն դ ա ս ա կ ա ր գ ե ր ի ն պատկանող, գործին ծանօթ անձինք, որպէս զի հարցը միակողմանի ընթացք չը բռնի: Ճշմարիտ է, խմբագրութեան մէջ այդ առիթով շատ յօդուածներ և նամակներ են ստացվում, բայց նրանցից մի մասը մնում է առանց տպագրութեան, քանի որ նրանք պարունակում են աւելի մաքերի կրկնութիւն, և անձնական զգացմունքներ, քան թէ որ և է համոզիչ տեսակէտ:

Աշխատենք ե ր ա կ ա ն փ ա ս տ ե ր ո վ պարզել այս փոքրիկ, բայց մեր նոր կեանքի համար հետաքրքրութիւն ունեցող հարցը, և ոչ թէ չարունակենք գերի մնալ այն նախապաշարմունքներին և զգացմունքներին, որոնք տիրապետում էին մեր նախորդ սերունդի վրա, բայց որոնք պարտաւորիչ չեն մեզ համար:

Խ. Մալումեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թաւրիզ, մայիսի 4-ին

«Լսարանական ընկերութիւնը» Թաւրիզաբնակ հայոց մտաւոր և բարոյական զարգացման նպաստելու նպատակով՝ երկու շաբաթը մի անգամ կազմում է հասարակական ձ ր ի դասախօսութիւններ: Ընկերութեան վարչութիւնը ներկայ գրութեամբ դիմում է առաջադիմասէր հայ հեղինակներին, թարգմանիչներին և հրատարակիչներին, և խնդրում որ հաճեն քաջալերել և օժանդակել այս բարենպատակ ձեռնարկը, նուիրելով իրանց հրատարակութիւններից մի մի օրինակ, մանաւանդ գ ի տ ա կ ա ն, ա ռ ո ղ ջ ա պ ա հ ա կ ա ն, մ ա ն կ ա վ ա ր ժ ա կ ա ն և պ ա տ մ ա կ ա ն երկեր: Շնորհակալութեամբ ընդունում է նաև հայ հասարակութիւնից՝ նուիրված որ և է գիրք կամ փող: Ընկերութեան միակ ապահով հասցէն է. «Salle de Conférence Arménienne» Tauris (Perse).

Հաճեցէք մեր այս գրութեան մի անկիւն շնորհել «Մշակի» մէջ և ընդունել մեր շնորհակալիքը:

Նախագահ վարչութեան՝
Դօկտօր Կ. Ց. Փաշաեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Կ. Պօլսի մեր թղթակցի հաղորդած տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ մի խումբ թիւրքահայ վարդապետներ մտադիր են մօտ ժամանակներ Էջմիածին գալ՝ եպիսկոպոս ձեռնադրվելու համար: Ցուանք արդեօք, որ հայոց բարձր հոգևոր իշխանութիւնը փոքր ինչ խ ի ս տ ընտրութիւն կանի եպիսկոպոս ձեռնադրվել ցանկացողների մէջ: Տարաբախտաբար, հիմք չունենք այդպիսի յոյս տածելու: Տգէտ քահանաներով և վարդապետներով լցրին հայոց աշխարհը, գոնէ եպիսկոպոսները փոքր ինչ օրինաւոր մարդկանցից ընտրէին: Բայց ո՞ւմ ենք ասում. միթէ լսող կայ...

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսի առաջնորդը Էջմիածնից կարգադրութիւն է ստացել՝ Ներսիսեան դպրոցի նոր հոգաբարձութեան ընտրութիւն նշանակելու մասին: Թէ որքան հաստատ է այդ լուրը, և երբ պէտք է նշանակվի ընտրութիւն,—մեզ հաստատ յայտնի չէ:

—

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ գրում են. «Մեր գաւառի գիւղացիների ուրախութիւնը չափ չունի, որովհետև այս տարի հացահատիկների բերքը շատ լաւ է. մանաւանդ չը տեսնված աջողութիւն ունեն գաւառի այգիները: Ասում են, որ եթէ խաղողը չը փչանայ որ և է հիւանդութիւնից, ամաններ չեն բաւականանայ, որ գինի ածեն: Տարաբաղդաբար, մայիսի 8-ին և 13-ին եկաւ կարկուտ և վնասներ հասցրեց՝ Բակուրցիխէի, Վեջինի, Կօլակի, Վաքիրի և Սաքօբօ գիւղերի այգիներին:»

—

ԳԵՕԳՉԱՅԻ գաւառի Աղայիչէն գիւղից մեզ գրում են. «Հացի հետ զուգընթացաբար թանգացաւ մեզանում և անասունների ապուրի գինը: Մեր գիւղացիները տնային շատ բաներ ծախեցին անասունների համար խոտ առնելու: Բայց այդ էլ միջոց չը տուեց «ձմեռհան» անել անասուններին: Գարնան սկզբներում էլ սկսվեց անասունների մէջ մի հիւանդութիւն (անկասկած կերակրի քչութիւնից) և գիւղացիների համար նոր թշուառութեան դուռ բաց արաւ, որովհետև մեծ քանակութեամբ տաւար կոտորվեց:»

—

ՔՈՒԹԱՅԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Այս օրերս այստեղ եկաւ խմբապետ պ. Կարա-Մուրզա և մտադիր է այստեղ ևս տեղական ոյժերից խումբ կազմել: Մօտ երեսուն օրիորդներ և մի քանի տիկիններ ուրախութեամբ հաւաքվեցին պ. Կարա-Մուրզայի շուրջը: Դաւիթ քահանայ Եսաբալեանց աջակցում է գործին. նա տուեց ուսումնարանի դահլիճը կրկնութիւնների համար: Ցանկանում ենք աջողութիւն:»

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Հունձերի մօտենալու պատճառով՝ մեր քաղաքում ընկել է հացի գինը: Ցորենը ծախվում է 1 ր. 20 կօպէկ պուդը: Յոյս կայ, որ շուտով հացի գինը աւելի էլ էժանանայ»:

Թեամբ վրա բերեց Հեղինէն:—Եթէ աչքի առաջ ունես մի բռի գիւղացի, դա ուրիշ բան է: Բայց Ղարաբաղում Ջալալն է միակ նշանաւոր իշխանական տանից...

—Հարկաւոր չէ այդ տունը:

—Ես չեմ զարմանում այդ խօսքերի վրա... Ե՛րբ ես դու հասկացել քո տան պատիւը որ այժմ հասկանաս... Իշխանին թողած՝ ռամիկին կը տաս, քեզ ես ճանաչում եմ...

—Ոչ ոքին էլ չեմ տայ, սառն ու կտրուկ եղանակով արտասանեց Աննա-խաթունը:

—Լսո՞ւմ ես, Մանաս... Սրանց նման անաստուածներ չես գտնի: Սրանց համար կարգ, կանօն, գիրք ու հրաման չը կայ:

Եւ ապա դառնալով Աննա-խաթունին, նա շարունակեց.

—Ոչ ոքին չես տայ: Այդպէս է: Բայց ինչ են անում աղջկան. հօ թթու չեն դնում... Պահելը միայն փորձանք կը բերէ. մի փորձանքից ազատվեցար, փառք տուր Աստուծուն: Աղջիկը տղայի համար է: Ջալալը չէ ուզում ձեռք վերցնել... Խեղճը դեռ էլի տաքացած է... Լաւ տղայ է, Աստուած է վկայ...

Գայիանէն նորից շշնջաց մօր ականջին և դուրս գնաց, իսկ մայրը հերքում էր կոյսի խօսքերը: Վէճի ժամանակ չէմքում երևաց Ջալալը, ինչպէս պայմանաւորվել էր Հեղինէի հետ: Զօքանչը բոլորովին ուշադրութիւն չը դարձրեց նրա վրա. Մանասն էր, որ առաջ գնաց, բարևեց նրան ու ներս հրաւիրեց:

—Ինչու ուղիղ այստեղ չեկար, Ջալալ բէկ, հարցրեց նա:

Խաչէնցի երիտասարդը կարմրեց, չփոթվեց և խօսք չը գտաւ: Նրա տեղ պատասխանեց Հեղինէն:

—Վախենում է, Մանաս, ինչ անի խեղճը: Ժամանակը այնպէս փչացել է, որ հիմա տղամարդիկ են վախենում կանանցից...

—Այդպէս չէ, ընդհատեց Աննա-խաթունը:—Այս տղան, պարզ ասած, երես չունի, ամաչում է, ահա թէ ինչու չեկաւ մեզ մօտ: Այն գիշերը, երբ ես պատրաստ էի ամեն ինչ անել, երբ պէտք էր միայն վերցնել ու տանել, սա թողեց մեզ ու փախաւ...

—Ի՞նչ անէի, մէլիքի կին, աշխարհը կը քանդվէր, եթէ մնայի,—խօսեց, վերջապէս, Ջալալը:—Ոյժ կար այստեղ... Գնացի լաւ օրերի սպասելու...

—Բայց այդ ժամանակ կարող էին Գայիանէին խլել, բէկ, ասաց Մանասը:

—Օ՛, ես ինձ կը սպանէի, ես մի քարից ցած կը գլորվէի, եթէ նա թիւրքերի ձեռքն ընկնէր, բացականչեց երիտասարդը մի սրտառուչ, ջերմ ոգևորութեամբ:

Գայիանէն ներս էր մտնում այդ միջոցին, բերելով մետաքսեայ կապոցի մէջ դրած նշանադրութեան մատանին, ապարանջանը և այլ զարդերը: Նա լսեց այդ խօսքերը: Արիւնը խփեց նրա դէմքին, կարմիր գոյնով ներկեց: Ձեռքում բռնած կապոցը նա գցեց Հեղինէի գոգը և ասաց.

—Սրանք մեզ հարկաւոր չեն:

Աննա-խաթունն էլ կրկնեց այդ խօսքերը: Գայիանէն, կարծես, դրան էր սպասում: Բռնելով մօր թևից, նա շարունակեց.

—Քեզ ասում են թէ աղջիկը չը պիտի մնայ իր հօր տանը: Դա ճշմարիտ է, և ես չեմ մնայ: Ես կը գնամ նրա մօտ...

Նա մատը ուղղեց դէպի Հեղինէն:

—Վա՞նքը... բացականչեց Մանասը:

—Այո՛... Նրան չէ կարելի թողնել այն դրութեան մէջ...

Հեղինէն և մնացածները ապշել էին զարմանքից: Իսկ աղջիկը առաջ տարաւ իր խօսքը:

—Վանքը... Այնտեղ անիծվում է ազատութեան համար բարձրացող սուրը... Այնտեղ մոռնել չի յանդգնի թիւրքի սրով խոցոտված որբը... Այնտեղ վէրք չեն կապում, սպեղանի չեն դնում, այնտեղից դուրս են անում անպատուած աղջիկներին... Այնտեղ երկրպագում են իշխանին, իսկ խեղճի արիւնը ծծում են... Այնտեղ քար են պաշտում... Այնտեղ կայ աղօթք, արտասունք, բայց չը կայ մարդկային սիրտ... Այնտեղ աւետարանը փաթթված է մետաքսների մէջ. նրան չեն կարդում, այլ միայն համբուրում են... Այնտեղ եմ գնում ես...

—Այնտեղ քեզ կը խրատեն, յանդուգն աղջիկ, բացականչեց Հեղինէն, տեղից վեր թըռչելով:

—Ես չեմ վախում... Կռուել—որքան ուզում ես...

Աննա-խաթունը կարծես նոր հասկացաւ իր աղջկայ միտքը, և յարձակվելով նրա վրա, մի կտրուկ, խիստ ձայնով ասաց.

—Ես չեմ թողնի... Դու՝ կո՛յս... Դու ե՞լ աղաչես նրա նման... Ո՛չ, ոչ, ես այդ չեմ թողնի...

Գայիանէն ձեռքերով խիստ բացասական նըշան արաւ և դուրս գնաց:

Րօպէ չանցած՝ Մանասը ճանապարհվեց: Նախ քան իր խմբին հասնելը՝ նա կանգ առաւ, նայեց մէլիքի տան: Նրա փոքրիկ դէմքի վրա խորին բաւականութեան մի արտայայտութիւն երևաց. կարծես նա ասում էր ինքն իրան որ այդ տանից հեռանալ, այնու ամենայնիւ, դըժուար է, անհնարին...

—

Երեկոյ էր: Գայիանէն ճրագի տակ իր գործն էր կատարում: Դուռը կիսաբաց էր և նա չը նկատեց թէ ով էր որ ներս մտաւ: Յանկարծ նա լսեց մի ծանր շնչառութիւն և, գլուխը բարձրացնելով, տեղից վեր թռաւ: Կանգնած էր Նազլուն, Վարդավառի Նազլուն—այլայլված, կատաղի դէմքով:

Գայիանէն շտապով հարցրեց.

—Ի՞նչ է պատահել... Մարթա՞ն...

—Կարծում ես թէ մեռա՞ւ, պատասխանեց Նազլուն նոյն շեշտով, որ այնպէս ազդել էր Գայիանէի վրա Հարսնադբիւրի մօտ:

—Ո՛չ, հիմա լաւ է, շարունակեց նա, երկար շունչ քաշելով:—Իմ մայրը ինձանից լաւ է պահպանում նրան, ես այդ տեսնում եմ... Իմ մայրը գիտէ երեխայ պահել և Մարթան նըրանն է այժմ...

—Փառք Աստուծու...

—Դու փա՛ռք ես տալիս, խեղճ քոյրիկ... Եթէ դու տեսնես իմ անբախտութիւնը... Իմ ոտների տակ անդունդներ են բացվում. բաց աչքերով ես տեսնում եմ նրանց. ամեն քայլում, մութի և լոյսի մէջ: Հազիւ կարողացայ նրանց վրայով ցատկել և այստեղ հասնել...

—Բայց ինչ է պատահել...

—Սարսափելի բան... Դեռ օր կար, երբ մեր տունը մտաւ մի բարձրահասակ երիտասարդ... Դու նրան ճանաչում ես... Ասլանը:

—Դիլակեցի՞ն... Ի՞նչպէս չը ճանաչեմ, նա մեր բարեկամն է:

—Ի՞նչ ունես նրա դէմ...

—Օ՛, նա շատ լաւ երիտասարդ է, ազնիւ, կրակոտ...

—Եւ քա՛ջ, քա՛ջ, ռունաց Նազլուն:

—Այո՛, նա միշտ այդպէս էր...

—Սպասիր, քոյրիկ, ես կը պատմեմ: Ես տեսայ նրան այն մութ գիշերին, երբ նա ազատում էր գերիներին: Նա հսկայ էր... Եթէ այնտեղ մարդիկ չը լինէին, ես կը չոքէի նրա առաջ և կը լիզէի նրա ոտի տակի հողը: Վերադառնալիս, ես տեսնում էի նրան սպիտակ ձիու վրա: Սուրբ Սարգիսը, որ բարեկենդանին, իր տօն օրը, մտնում է մեր տները և ձիով կոխ է տալիս մեր փոխինդը... Նա այդպէս էր: Ես չը գիտէի այն ժամանակ, որ նա էլ, ինչպէս ամեն մի սուրբ, անողորմ է դէպի ինձ...

—Անողո՞րմ, ինչո՞ւ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Կ. Պօլսի անգլիացի վաճառականները հրաժեշտի ճաշ տուեցին անգլիական դեսպան սըր Ֆիլիպ Կըրրիին, որը, ինչպէս յայտնի է, փոխադրվում է Հռոմ: Պատասխանելով ճաշկերոյթի ժամանակ արտասանած ճառերին, Կըրրի խօսեց և իր քաղաքական գործունէութեան մասին, որ հայկական խռովութիւնների ժամանակ սկսվեց: Նա ասաց. «Ես եկայ այստեղ, ինչպէս և անկասկած ուրիշ շատերը, լի յոյսերով, բայց իմ նախորդների նման գտայ, որ Թիւրքիան հիասթափումների երկիր է: Ես կը գնամ այստեղից աւելի տխրած և, յուսով եմ, աւելի փորձառութիւն ձեռք բերած:»

—

Կ. Պօլսից հաղորդում են եւրօպական լրագիրներին. «Բօլգարիայից գաղթականների նորանոր խմբեր են վերադառնում և, ի հարկէ, թիւրք պաշտօնեաները ձեռքից բաց չեն թողնի նրանցից շահ ստանալու միջոցները. բայց հայերը արդէն ընտելացել են թիւրք իշխանութիւնների գիշատիչ բնաւորութիւններին:»

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

Ամերիկայում տեղի ունեն երեւոյթներ, որոնք ցոյց են տալիս, որ անգլօ-ամերիկական դաշնակցութիւնը այնքան էլ հեռու և անհնարին բան չէ, ինչպէս կարծում են շատերը: Վիկտօրիա թագուհու ծննդեան տարեդարձը Ամերիկայի գլխաւորական շրջաններում տօնվեց չը տեսնված հանդէսով: Եղան հանդիսաւոր ճաշկերոյթներ, ամերիկական և անգլիական դրօշակները փաթաթվեցան միմեանց հետ, թնդանօթաձգութիւն եղաւ: Իսկ Վաշինգտօնի սենատի նիստը բացվելիս կարդացվեց աղօթք Վիկտօրիա թագուհու արեւշատութեան համար: Մի և նոյն ժամանակ Միացեալ-Նահանգներում շարունակվում են հակաֆրանսիական ցոյցեր: Չը նայած ֆրանսիական լրագիրների հերքումներին, ամերիկացիները կարծում են, որ Ֆրանսիան միայն Սպանիային է համակրում և նոյն իսկ կարող է նրա հետ դաշնակցութիւն կապել:

Եւ այսպէս, շատ հաւանական է, որ ներկայ պատերազմը կիրականացնէ անգլօ-սաքսօնական ցեղի միախմբումը և եթէ ոչ այժմ, գոնէ ապագայում Անգլիան դուրս կը գայ իր առանձնացած դիրքից, եղբայրանալով Ամերիկայի մեծ հանրապետութեան հետ: Սպանիական լրագիրները արդէն խորհուրդ են տալիս իրանց կառավարութեան, որ ամրացվեն Գիբրալտարի վրա տիրող բարձրութիւնները. բայց կառավարութիւնը ոչ մի թշնամական քայլ չի անի Անգլիայի դէմ, մինչև որ չը հաստատվի թէ անգլօ-ամերիկական դաշնակցութիւնը արդէն կատարված փաստ է:

Անգլիական լրագիրներին Մադրիդից հաղորդում են, որ եթէ սպանիական կառավարութիւնը եւրօպական որ և է պետութեան կողմից տուանայ հաշտութիւն կնքելու առաջարկութիւն, չի մերժի բանակցութիւններ սկսել այդ նպատակով, եթէ միայն հաշտութեան պայմանները պատուաբեր կը լինեն Սպանիայի համար: Թէև սպանիական կառավարութիւնը լուրեր էր տարածում թէ նաւատորմ և զօրք պիտի ուղարկէ Ֆիլիպինեան կղզիները, բայց դա ճիշդ չէ: Սպանիայի ուշադրութիւնը ամբողջովին դարձրած է Կուբայի վրա և միայն այնտեղ է կարող օգնութեան ուղարկել թէ ծովային և թէ ցամաքային ույժեր, որքան ունի: Դրութիւնը իսկ որ շատ կարեւոր է դարձնում Կուբայի ափերը: Ծովապետ Սերվերա փակված է Սանտ-Եագօի ծոցում, ուր նրան պաշարել է ծովապետ Շլէյ: Մինչև Սպանիայից օգնութիւն ստանալը Սերվերա չէ կարող վճռական փորձեր անել ամերիկացիների դէմ: Իսկ ամերիկացիների համար շատ կարեւոր է կռւի բռնվել Սերվերայի հետ մինչև օգնական նաւատորմի գալը: Սպանիան համարեա կորցրած է համարում Ֆիլիպինեան կղզիները և եթէ նրանցից որ և է օգուտ կարող է քաղել, դա այն կը լինի, որ տալով կղզիներից մէկը կամ մի քանիսը եւրօպական պետութիւններին, կարելի է նրանց էլ խառնել պատերազմի մէջ:

Մանիլիայում տեղի ունեն անկարգութիւններ: Ամեն օր հրդեհներ են լինում, եւրօպացիները տեղափոխվել են Կավիտէ, սպանիական օֆիցերները պահանջում են, որ ծովապետ Մօնտօխօ դատի ենթարկվի վախկոտութեան համար: Մենք հաղորդեցինք, որ սպանիական մի նաւ, նորերումս փորձելով մտնել Մանիլիայի նաւահանգիստը, ընկաւ ամերիկացիների ձեռքը. այդ նաւի հրամանատարը Մանիլիայում ենթարկվեց գլխաւորական դատաստանի և հրացանի բռնվեց: Ծովապետ Դեվէ ընդհարում ունեցաւ գերմանական հիւպատոսի հետ: Դեվէ արգելեց, որ մի գերմանական նաւից ուտելեղէնի պաշարներ իջեցնեն ափը. հիւպատոսը յայտնեց, որ ինքը իջեցնել կը տայ բեռները գերմանական երեք մարտանաւերի օգնութեամբ. բայց Դեվէ իմացրեց, որ այդ դէպքում ինքը կրակ կը սկսէ գերմանական նաւերի դէմ: Հիւպատոսը լռեց:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Թաւրիզ, մայիսի 10-ին

Ատրպատականի համար առաջնորդ չեկաւ տակաւին, և ոչ էլ այդ մասին մի որ և իցէ տեղեկութիւն: Գաղթականների վիճակը օրէցօր բարդ կացութիւն է ստանում: Գարունն անցնում է, բայց ոչ մի գործ և յոյս խեղճերի համար: Արդէն այս ամսվայ սկզբից Մուժամբարից և հարևան հայ գիւղերից խումբ-խումբ թափվեցին Թաւրիզ, գործ կամ հաց ուզելու: Թաւրիզի Հայունեաց Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը, որի վրա են ծանրացել գաղթականները, տակաւին Սարաճեան վարդապետը չը մեկնած Թաւրիզից, մի նամակով խնդրել էր երկթաղի հոգաբարձութեան հետ խորհել և մի ելք գտնել սոված գաղթականների համար, սակայն Սարաճեան վարդապետը իր վրայից դէն գցեց այս բնական պարտականութիւնն եւ: Հոգսը մնաց էլի կանանց ընկերութեան վրա: Ընկերութիւնը յանձն առաւ դրանց կերակրել, մինչև որ մի կարող անձնաւորութեան ձեռքով աջողվեց Ամիր-Նիզամից հրամանագիր առնել 15—20 ընտանիքի համար և ճանապարհածախսերը տալով՝ ուղարկել Սալմաստ, ուր, հաւանաբար, աւելի միջոցներ կան երկրագործ ժողովրդի համար: Այնպիսի մի ժամանակ, երբ չը կայ Թաւրիզում ազգային մարմին, գործող առաջնորդ, Թաւրիզի Հայունեաց ընկերութեան ներկայութիւնն ու գործունէութիւնը բաւական դեր է կատարում: Ազգային մարմին չը կայ ասեցինք, որովհետև հոգաբարձութիւնները մինչև անգամ չեն հետաքրքրվում գաղթականների վիճակով. իսկ փոխանորդի աթոռի վրա բազմող մի տգէտ քահանայ ոչինչ չէ կարող չինել, այն էլ ներկայ փ տ փ ու կ միջոցում:

Սալմաստից, Խոյից թափած նամակները շատ վատ գոյներով են նկարագրում ընդհանուր վիճակը. չը կայ առաջնորդ, չը կայ գլուխ, որ գոնէ պաշտպանէր ժողովրդին պատահական գրկանքներից. մոլորված, գլուխը կորցրած ժողովուրդը չը գիտէ ում դիմէ:

Սահմանագլխի մօտ ապրող Ղօթուր գիւղացիներից 17 ընտանիքի բռնի մահմէտականացումը գրած էինք նախապէս: Գնալով մեծացաւ այդ չարիք. վերջին օրերս 18 ընտանիք՝ քաղցածութեան, անտէրութեան և բռնութիւնների երեսից, նորից մահմէտականութիւն ընդունեցին. Նախկինների հետ մահմէտականացողների ընդհանուր թիւը 150 անձ է հաշւում: Ահա ինչ է գրում Թաւրիզի «Նասրի» լրագիրը իր ապրիլ 20-ի № 8-ի մէջ:

«Խմբագրութիւնս Խոյից մի գրութիւն է ստացել, որով յայտնում են, թէ վերջերս ղօթուրցի հայեր, որ մարդ ու կին մօտաւորապէս 120 հոգի կը լինեն, առանց տհաճութեան, ինքնաբերաբար իսլամութեան մէջ ոտք են դրել և բոլորն էլ մուսուլման են դարձել: Բացարձակապէս կարող ենք ասել, որ այս դէպքում մահմէտականների կողմից նրանց վրա որ և է ճնշում չէ եղել, որից հարկադրվէին նրանք մահմէտական դառնալ. գուցէ այս խմբի մուսուլման դառնալու պատճառն այն է, որ հանդերձեալի վարձատրութեամբ առաջնորդվելով, հաւատոյ լոյսը նրանց սրտերը թափանցելով և լուսոյ ճառագայթով մոլորութեան անձուկ ճանապարհից դէպի արդարութեան լայնարձակ դաշտն են չուապել: Կառավարութիւնը սրանցից մի քանիսին կանչեց և ստուգեց, որ սրանց մուսուլման դառնալու միտքը հեռու է ամեն տեսակ կեղծիքից: Նորին սրբութիւն Աղա-Շէյխ-Եահեան, Խոյի Իմամ-Ջումահ, Բարձրեալն Աստուած նրան փրկէ, այս խմբից 40 հոգու ճանապարհածախս տուեց: Նորին սրբութիւնը մտադիր է մի հանգանակութիւն բանալ, որ այս նորահաւատներից աղքատներին գոնէ մի-մի զոյգ կով և երկրագործական գործիքները հոգայ: Լիայոյս ենք, որ մուսուլման բոլոր դասակարգերը մեր հաւատոյ այս նոր հիւրերին ամեն տեսակ աջակցութիւն ցոյց կը տան և կը պահպանեն: Այսպիսի կարեւոր դէպքում ցոյց կը տան հասարակութեան ոգի, որ այս միջոցներով իսլամի հաւատի ճշմարտութիւնը յայտնի լինի նրանց, որ այս նորադարձ խմբի նպատակը հաստատէ և ամրապնդէ: Ի հարկէ, այսպիսի դէպքում աշխարհին և աշխարհայինների աչքում յայտնի կը լինի, թէ իսլամի և թէ իսլամականների յարգանքի աստիճանը ուր է հասել»:

«Նասրի» լրագրի իսլամական ջերմեռանդ հրապարակութեան հանդէպ մենք բացատրենք, թէ ինչ հանգամանքում Ղօթուրի հայերը ընդունել են մահմէտականութիւն: Անցեալ տարի, Խանասորի անցքից յետոյ, հռչակաւոր Շարաֆ-աղան խորհուրդ էր տուել Ղօթուրի դատաւոր Մահմադ-Րահիմ խանին, որ ղօթուրցի հայերի ունեցածները՝ ինչք, եղ և այլն կողոպտելուց յետոյ՝ դուրս քշէ նրանց իրանց տներից, որպէս մի կոտորէ խեղճերին: Դատաւորը անմիջապէս կատարելու էր Շարաֆ-աղայի ցանկութիւնը, եթէ խոստում չընդունէր Ղօթուրի հայերից մահմէտականութիւն ընդունելու մասին: Այդ խոստմունքի համաձայն՝ 17 ընտանիք այս գարնան սկզբին մահմէտականացան. իսկ վերջին օրերս Ղօթուրի Շէյխ-Սալիհը իր ներկայութեամբ կանչեց մնացած հայերին ու ծանրապէս սպառնացաւ. «Եթէ չընդունէք իսլամութիւն, ձեզ սրի ճարակ կանեմ»: Մի կողմից թալանված, յետին աստիճանի աղքատ վիճակը և Շէյխ-Սալիհի սպառնալիքները վերջ ի վերջոյ ստիպեցին խեղճ և անպաշտպան հայերին ապաստանել Մահմէդի երանաւէտ դրախտին: Եթէ իսլամ խմբագիրը չէ իմանում, թող լաւ լսէ, որ մենք լաւ գիտենք: Համարձակ կրկնում ենք դարձեալ. այս պատմութիւնները վաղուց յայտնի էին Թաւրիզի քըրոնած առաջնորդարանին, բայց նա ոչինչ չուզեց անել և մնաց լուռ է: Մեր այս տեղեկութիւնները հիմնված են գլխաւորապէս Խոյի գործակալի Սարաճեան վարդապետին գրած նամակների և Սարաճեան վարդապետի՝ գործակալին գրած նամակների վրա: Երբ մենք 17 ընտանիք ղօթուրցիների մասին գրեցինք «Մշակի» մէջ, Սարաճեան աղմուկ հանեց ամեն տեղ, որ այդպիսի

—Նա ինձ ուզում է, աղաղակեց Նազլուն, արձակելով մի սուր հառաչանք, որից, կարծես, կտոր կտոր դառան նրա թոքերը:

Գայիանէն ուրախացաւ, շտապեց շնորհաւորել: Բայց Նազլուն սաստեց նրան և շարունակեց.

—Նա սիրում է ինձ... Բայց ես...

—Միթէ դու նրան անարժան ես համարում...

—Ինձ մի ընդհատիր, քոյրիկ, գոչեց նա լաց լինելով:—Ի՞նչ ես ասում, անարժա՞ն... Ես էլ կը սիրէի նրան... Բայց նա սուրբ է, իսկ ես... պղծված, խայտառակ...

—Ահ, խեղճ Նազլու... Բայց նա գուցէ գիտէ այդ բանը...

—Գիտէ... Բայց դա բաւական չէ... Ես պատիւ չունեմ, որ տամ այդ գեղեցիկ, քաջ երիտասարդին, իմ սուրբին... Ես կը ցեխոտեմ նրան, ես ամբողջովին կեղտ եմ...

Գայիանէն էլ արտասւեց: Մի վայրկեան ծանր լռութիւն տիրեց:

—Ես այս երեկոյ հասկացայ թէ ինչու Մարթան ինձ չէր կպչում, շարունակեց Նազլուն:— Մարթան էլ, անմեղ երեխայ, գիտէ որ ես կեղտոտ եմ... Ջուր, ջուր էին իմ ջանքերը. ես իմ մարմինը ուզում էի տալ ուրիշին ազատելու համար, ինչպէս Փէրին, բայց չը գիտէի որ ոչ ոքին հարկաւոր չէ այս պիղծ միսը... Օ՜, ինչո՞ւ եմ ես այստեղ... Ինչո՞ւ եմ կոխ տալիս Աստուծու մաքուր հողը... Ամեն տեղ սրբութիւն. միայն ես եմ պիղծը, զզուելին... Զգոյշ, քոյրիկ, չես տեսնում անդունդը... Ահա բացվեց մէկը, ահռելի, սև... Այստեղ էլ, այս ճրագի առաջ էլ...

—Անդունդ չը կայ, սթափվիր, Նազլու, իմ խեղճ քոյրիկ, ասաց Գայիանէն և գնաց նրան գրկելու:

Բայց Նազլուն չը թողեց նրան մօտենալ և դուրս վազեց: Մինչև Գայիանէի դուրս գալը նա արդէն բակումն էր: Նա փախչում էր. կարծես նրան սաստիկ հալածում էին և նա մի րոպէ կանգ առաւ, որ որոշէ թէ դէպի ո՞ր կողմ պէտք է վազել: Եւ անընդհատ մրմնջում էր.

—Ասլանը անողորմ է... Մնաս բարով, քոյրիկ... Ինձ ոչ ոք չը խղճաց... Նոյն իսկ սուրբերը...

Այդ խուլ, ցաւալի քրթմնջիւնը յանկարծ ընդհատվեց. Գայիանէն, վերջապէս, խօսք գտաւ և սկսեց թախանձել նրան որ յետ դառնայ, լսէ իրան: Բայց, կարծես սարսափելով այդ թախանձանքից, Նազլուն մի գերեզմանական ձայնով բացականչեց.

—Անդունդներ, անդունդներ... Այլ ես չէ կարելի ցատկել, անցնել... Ինձ տանում են... Երկու թիւրքեր, երկու դևեր... Ասա Ասլանին, նրանք էին ինձ պղծողները...

Եւ նա փութով քայլեց: Գայիանէն մի վայրկեան անշարժ էր. բայց յանկարծ նրա մէջ փայլատակեց մի միտք. նա հասկացաւ թէ ինչ է ուզում անել Նազլուն: Եւ սարսափահար վազեց որ ազատէ խեղճին. վերկացրեց Թէոսին, ճրագ բերել տուեց: Տունը տակն ու վրա եղաւ:

Բայց իզուր: Նազլուն կորել էր խաւարի մէջ...

—

Անցաւ մի ամիս, շուտով կը լրանար երկրորդը: Հրաշալի գարուն էր սարերում, այն ինչ Արաքսի ափերը այրվում էին անտանելի տօթերից: Այնտեղ, անապատի կրակների մէջ, դեռ երեւում էին ձիաւոր և հետևակ խմբեր, որոնք սպասում էին թշնամուն: Մի օր միւս ափի լեռներից իջան երեք ձիաւորներ. կտրելով պղտոր գետը, նրանք կանգ չառան, սկսեցին արշաւել դէպի հանդիպակաց լերան լանջին տարածված գիւղը, ուր ապրում էր Մէլիք-Աւանը:

Մանուան էր, թռչում էր քամու պէս, որ մի ժամ առաջ տեղ հասցնէ իր բերած ուրախ լուրերը: Պարսկաստանը դղրդում էր. Նադիրը ահագին պատրաստութեամբ գնում էր Քէրբէլայի վրա: Օսմանեան զօրքերը անդադար յետ էին քաշվում դէպի արեւմուտք, Ատրպատականի մեծ մասը նորից անցել էր պարսիկների ձեռքը: Ահաւոր պատերազմը արդէն սկսվում էր. նա այստեղից շատ և շատ հեռու էր:

Փոթորիկը անցաւ...

Միւս օրը Մէլիք-Աւանը վերադառնում էր Տող: Ճանապարհին Մանասը առաջ քշեց իր ձին և, առանձնանալով մէլիքի հետ, խօսակցութիւն սկսեց: Այժմ խաղաղութիւն էր, ամեն մէկը վերադառնում էր իր տունը: Իսկ ո՞րն է Մանասի տունը:

Մէլիքը ցոյց էր տալիս Աւետարանոցը և Մանասը միանգամայն բաւական էր դրանով: Բայց նա ունէր իր պայմանը:

—Իմ հին բոյնը, բացականչեց նա ուրախացած:—Շատ լաւ, մէլիք. բայց Մանասը այնտեղ չի ապրի, եթէ դու մի արդարութիւն չանես:

—Արդարութի՞ւն...

—Այո: Ես պատմել եմ քեզ, որ Աննա-խաթունը ընդդիմանում է Գայիանէի վերջին ցանկութեան: Այժմ խօսքը քեզ է պատկանում, ինչ վճիռ պիտի տաս:

—Դու ո՞րն ես ուզում...

—Ոչ ոք չը պիտի ընդդիմանայ Գայիանէին...

—Եւ նա վանք գնայ...

Մէլիքը կանգնեցրեց իր ձին, կիտած յօնքերի տակից մի զարմացական հայեացք նետեց իր ուղեկցի դէմքին:

—Կուսանոց, որ մէլիքի տան կողքին է գտնվում, ասաց Մանասը, չը շփոթվելով այդ հայեացքից:—Գայիանէն բացատրեց թէ ինչու է գնում այնտեղ: Եթէ ես շնորհք ունենայի, կը կրկնէի նրա խօսքերը: Կասեմ այսքանը, որ այն ժամին, երբ ես լսում էի նրան, ինձ թւաց թէ աչքիս առաջ կանգնած է Տէր-Սողոմոնը...

Ձիաները հանդարտ քայլեցին. Մանասը, որ աչք չէր հեռացնում մէլիքից, նկատեց նրա դէմքի վրա մի հեգնական արտայայտութիւն:

—Դու ծիծաղո՞ւմ ես, ասաց նա վշտացած:— Ինչ ուզում ես, ասա, մէլիք, բայց այն օրից Տէր-Սողոմոնը կենդանի է ինձ համար: Արաքսի ափին, Պարսկաստանում, ամեն տեղ մէկն ինձ հետ էր, որ ասում էր թէ նա չէ մեռել: Եւ եթէ այժմ գնում եմ Աւետարանոց, պատճառն այն է, որ Տէր-Սողոմոնը մեռած չէ: Լինել նրա մօտ, տեսնել, լսել նրան... Մանասը ուրիշ բան չէ խնդրում, մէլիք: Եւ գիտես ինչու: Նա սովորել է ուզում...

—Մազերդ սպիտակել են և հիմա պիտի սովորես:

—Գայիանէի համար դա դժուար չէ: Գայիանէն Մանասին դուրս բերեց ծմակից, տարաւ մարդկանց մէջ: Տէր-Սողոմոնը ինձ ասում էր. «Կը մտնես իմ եկեղեցին և կը հաւատաս»: Եկեղեցի տեսել էի, բայց նրա եկեղեցին չը տեսայ, որովհետև նա ընկաւ թիւրքի գնդակից: Այժմ Գայիանէն է տանում ինձ այնտեղ:

—Չեմ հասկանում թէ ինչ եկեղեցի է դա:

—Կռւի եկեղեցին, մէլիք... Ես կռւի մէջ եմ ծերացել, բայց չը գիտեմ թէ ինչ է այն կռիւը, որ վարում էր Գայիանէն: Ինձ վիճակված չէր տեսնել նրան այդ կռւի մէջ, որից լիացաւ ամբողջ աշխարհը: Թոյլ տուր, մէլիք, որ Մանասը այժմ տեսնէ մի նոր կռիւ, որ պիտի սկսէ Գայիանէն Տէր-Սողոմոնի եկեղեցու մէջ և որից դարձեալ պիտի լիանայ աշխարհը...

Մէլիք-Աւանը խորասուզված էր մտքերի մէջ և երկար տեղ գնում էր լուռ, ոլորելով իր բեղերը: Իսկ Մանասը թախանձում էր, բացատրում էր բոլոր հանգամանքները: Յանկարծ նա լռեց և նրա դէմքը փայլեց երջանկութիւնից: Դիվակի տէրը նրան էր նայում իր բարի, գեղեցիկ աչքերով:

Նա համաձայն էր...

Լէօ

բան գոյութիւն չունի, սուտ է, զրպարտութիւն է և այլն: Մենք պարտք ենք դնում Սարաճեան վարդապետի վրա՝ դուրս գալ և մամուլի միջոցով հերքել, եթէ սուտ են մեր ասածները:

W.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Բօսնիայի մահմէտականները ուղարկել են սուլթանին մի հանրագիր, որի մէջ գանգատվում են այն ճնշումների դէմ, որ գործադրում է աւստրիական կառավարութիւնը: Ասում են, որ քրիստոնեաների կողմից էլ ուղարկվել է սուլթանին այդպիսի գանգատ:

—Յունաց զօրքերը, գեներալ Վասսօսի առաջնորդութեամբ, արդէն սկսել են գրաւել Թեսալիայի այն տեղերը, որ պարպում են թիւրքերը: Թիւրքաց զօրքերի հետ հեռանում են Թեսալիայից մի քանի հարիւր մահմէտականներ և հրէաներ: Հրէաները վախում են թէ մի գուցէ յոյները վրէժ հանեն իրանցից այն համակրութեան համար, որ նրանք ցոյց են տուել թիւրքերին՝ Թեսալիան գրաւելիս:

—Իտալիայում վերջացել են անկարգութիւնները և այժմ գործում են պինւորական դատարանները, որոնք դատապարտում են խռովութիւնների հեղինակներին:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գլադստոնի թաղումը: Գլադստոնի դագաղը դրված է Վեստմինստրեան աբբայութեան այն դահլիճի մէջտեղը, ուր մի ժամանակ կատարվում էր անգլիական թագաւորների թագադրութիւնը: Դա մի ահագին, մութ դահլիճ է, որին հազիւ լուսաւորում են չորս ահագին ջահեր: Միայն մի մեծ բրօնզեայ խաչ կայ դրած դագաղի գլխավերևը. չը կան ոչ ծաղիկներ, ոչ ուրիշ զարդեր. չը կայ նոյն իսկ սովորական [illegible]

[illegible]

«ՄՇԱԿ»-Ի ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ԱՄԵՐԻԿՕ-ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՆԻՒ-ԵՈՐԿ, 20 մայիսի: Հաղորդում են, որ Սանտո-Եագօյից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, [illegible] 20,000 [illegible]

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 20 մայիսի: Գեներալ Մայլս իր շտաբով ճանապարհ ընկաւ դէպի Տամպա, [illegible]

Կի-Վէստից [illegible] Պորտո-Րիկօ [illegible] Սանտո-Եագօ [illegible]

ՆԻՒ-ԵՈՐԿ, 20 մայիսի: [illegible] 3³/4 ժամին [illegible]

գերեաց բանտարկեալների դէմ սկսեց թուլանալ, բայց ստատկացաւ երկու նաւաստրմերի մէջ:

ՄԱԴՐԻԴ, 20 մայիսի: Սպանիական չատ նաւեր, որոնք ամէրիկական կերօսին էին հասցնում Սպանիա, սրանից յետոյ կերօսին կը բերեն Ռուսաստանից: Մի քանի խոշոր չոգենաւեր արդէն Բաթում ուղևորվեցին:

—

ԵԱԼՏԱ, 20 մայիսի: Բացված է լողանալու սեզօնը: Եկողների թիւը սահմանափակ է:

ՎԷՅ-ՀԱՅ-ՎԷՅ, 20 մայիսի: Պրուսական Հէնրիխ պրինցը հասաւ այստեղ երէկ, այցելութիւններ գործեց իշխանութիւններին և ապա գնաց, Սէյմուրի ուղեկցութեամբ, տեսնելու բրիտանական կալուածները:

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 20 մայիսի: Ֆրանսիայի հետ փոխադարձ առևտրական համաձայնութիւն կայացած է:

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 20 մայիսի: Բանակցութիւնները Միացեալ-Նահանգների և Կանադայի մէջ այնքան աջող ընթացք ստացան, որ բոլոր վիճելի կէտերը կարգադրված են:

ԼՕՆԴՕՆ, 20 մայիսի: «Times» լրագրի թղթակիցը Նիւ-Եօրկից հեռագրում է, որ արժանահաւատ աղբիւրների հիման վրա ինքն լիազօրութիւն ունի յայտնելու, որ ոչ այժմ, ոչ էլ առաջ, Միացեալ-Նահանգների և Անգլիայի մէջ ոչինչ բանակցութիւններ տեղի չեն ունեցել դաշնակցութեան մասին:

ՊԱՐԻԶ, 20 մայիսի: Կօլօնիաների մինիստր Լէբօն հրաժարական տուեց: Հանոտօ ժամանակաւորապէս յանձն առաւ կօլօնիաների մինիստրութեան վարչութիւնը:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Մարդատար № 1 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԳՈՒԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ ցերեկվայ 4 ժամին և 1 րօպէին: Թիֆլիս է հասնում առաւօտեան 8 ժամ 30 րօպէին: Դուրս է գնում ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ առաւօտեան 9 ժամ և 15 րօպէին: Բաթում է հասնում երեկոյեան 8 ժամ և 28 րօպէին:

Մարդատար № 3 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԳՈՒԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ՝ գիշերվայ 12 ժամ 6 րօպէին. Թիֆլիս է հասնում երեկոյեան 7 ժամ և 10 րօպէին: Դուրս է գնում ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ՝ երեկոյեան 7 ժամ 55 րօպէին. Բաթում է հասնում առաւօտեան 8 ժամ 28 րօպէին:

Մարդատար № 2 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ՝ առաւօտեան 8 ժամ 15 րօպէին: Թիֆլիս է հասնում երեկոյեան 8 ժամ 34 րօպէին: ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԳՈՒ է դուրս գալիս՝ երեկոյեան 9 ժամ 34 րօպէին: Բագու է հասնում ցերեկվայ 1 ժամ 2 րօպէին:

Մարդատար № 4 գնացքը դուրս է գալիս ԲԱԹՈՒՄԻՑ դէպի ԹԻՖԼԻՍ երեկոյեան 8 ժամ 35 րօպէին: Թիֆլիս է հասնում առաւօտեան 9 ժամ 12 րօպէին: ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի ԲԱԳՈՒ է դուրս գալիս առաւօտեան 11 ժամին: Բագու է հասնում առաւօտեան 6 ժամին:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.
Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին նեարդային հ.

Զգուշացրէք կեղծումներից
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ
ԲՕՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՕՆ
Գ. Ֆ. ԻՒՐԳԷՆՍ
Ոչնչացնում է պեպէնները, սևութիւնը, դեղին բծերը, պուպիկները և պուտերը և ներգործում է աւելորդ քրտնելու դէմ: Խորհուրդ է տրվում ձեռք բերել, որպէս տուալէտային անուշահոտ սապօն, բարձր արժանաւորութեան:
ՈՍԿԷ ՄԷԴԱԼ 1893 թւի համար:
Կտորի գինը 50 կ., ½ կտորի 30 կ.:
Ծախվում է բոլոր ամենալաւ դեղագործական մագազիններում և դեղատներում:
Գլխաւոր պահեստը ամբողջ Ռուսաստանի համար Գ. Ֆ. Իւրգէնսի մօտ Մօսկվայում: Դէպօ, Թիֆլիսում, Ազմուրօվի մօտ, դեղագործական ապրանքների առևտրի կովկասեան ընկերութեան մէջ, Ծուրինօվի և Գրիվնակի, պ.պ. Պօպօվների և Արիստակօվի մօտ:
(10, 25) 8—24

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՌՈՒԴԵՆԿՕ —10½—11½ ժ.: կանանց և երեխայոց հ., ծաղկի պատուաստումն:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11½—12 ժ. կանանց հիւանդ.
Ի. Ֆ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ.
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—1½—2½ ժ. ներքին, և միզասեռական հ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Վ. Մ. ՄԱԽՎԻԼԱՁԷ—5—6 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—6½—7 ժ.
Ա. Ն. ՇՊԱԿՕՎՍԿԻ—6—7 ժ. նեարդային (ելեկտրաբուժութիւն), վեներական և մորթի հ.
Տ. Ի. ՌՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խոշորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն:
Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին: Հիւանդանոցի վերատեսուչ
118—150 Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՕՆ
ՐԷՊԷՐՏՈՒԱՐ
Վերջին ներկայացումների Մօսկվայի Կօրշի թատրօնի դրամատիական խմբի.
Ուրբաթ, 22 մայիսի
I
ДОЧЬ КОРОЛЯ РЕНЕ
Լիր. դրամ. 1 գործ. թարգ. Վ. Զօտօվի:
II
РЕВНИВИЦА (jalouse)
Կոմ. 3 գործ. հեղ. Բիսսօնի, թարգ. Ֆ. Ա. Կօրշի:
III
ԴԻՎԵՐՏԻՍԵՄԷՆՏ
Մասնակցութեամբ տ. տ. Ազօգարօվայի, Միրօնօվայի, և պ. Գրէկօվի: Ներկայացմանը մասնակցում է ամբողջ խումբը:
Շաբաթ, 23 մայիսի ներկայացում չի լինի:
Կիրակի, 24 մայիսի
Առաջին անգամ ոչ մի տեղ չը խաղացված պիէսա
ВЪ ЛУЧАХЪ ЛЮБВИ
Կոմ. 4 գործ. հեղ. Պ. Ա. Օպօչինինի:
Երկուշաբթի, 25 մայիսի:
Սեզօնը փակելու համար վերջին հրաժեշտի ներկայացումն, մասնակցութեամբ ամբողջ խմբի:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԻՄԵՐԷԹԻ
հայոց կօնսիստօրիայի առենում նշանակված է սոյն մայիսի 22-ին ԱՃՈՒՐԴ առանց կրկնաճրդի վարձու տալու Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցու գաւթում գտնված երկյարկեայ տունը: Աճրդին մասնակցողները պէտք է ներկայացնեն գրաւական. իսկ պայմանների մասին կարող են տեղեկանալ կօնսիստօրիայի դիւանատանը:
Անդամ կօնսիստօրիայի՝ Թադէոս վարդապետ
3—3

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Մինիստրների կօմիտէտի օրագրով, որ ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՅՍՐԸ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ հաստատել է 26-ին մարտի 1898 թւի, սահմանած է.

I. Թոյլ տալ վերադառնալ Կովկասի սահմանից Թիւրքիա, առանց մաքսատան կարգերը պահպանելու, միմիայն տեղական ոստիկանութեան մեծաւորների վկայականով, այն թիւրքահպատակ հայ գաղթականներին, որոնք ցանկութիւն կը յայտնեն օգտվել այս թոյլտուութեամբ:

II. Իրաւունք տալ կովկասեան քաղաքացիական մասի Կառավարչապետին. ա) մի տարվայ միջոցում, սկսած այս ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ բարեհաճութեան օրից, վերադարձնել իր իշխանութեան տակ գտնվող երկրի սահմանից բոլոր թիւրքահպատակ հայ գաղթականներին, որոնք չեն յայտնի ցանկութիւն օգտվել մինիստրների կօմիտէտի այս կարգադրութեան առաջին յօդւածում յիշված թոյլտուութեամբ, տալով կարօտեալներին, իր հայեցողութեամբ, ճանապարհի նպաստ, նրանց համար ժողոված նուէրներից. և բ) անյապաղ յայտնել այս մասին ընդհանուր տեղեկութեան համար:

Այս ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ հրամանը յայտնվում է ընդհանուր տեղեկութեան համար Թիֆլիսի նահանգում:

Իսկականը ստորագրել է.
Թիֆլիսի նահանգապետ Ֆ. Բըկօվ
Վաւերացրել է՝
Կառավարիչ դիւանատան՝ Դ. Տիրիւտին
Ուղէղ է՝
Կառավարիչ դիւանատան Դ. Տիրիւտին
Համեմատեց՝
Աւագ օգնական Միխայլօվ:
1—5

«Բեսարաբիայի ԲԵԼՑ քաղաքի գիւղերից մինում, մի հայ կալուածատիրոջ երկու երեխաներին գիմնազիայի առաջին և երկրորդ դասարանները պատրաստելու համար՝ հարկաւոր է մի

ՀԱՅ ՎԱՐԺՈՒՀԻ,

որը լաւ գիտենայ հայերէնի հետ՝ ռուսերէնը մաքուր առոգանութեամբ, ֆրանսերէնն ու գերմաներէնը բոլորովին վարժ, ու դաշնամուրի վրա էլ կարողանայ նուագել գոնէ չափաւոր: Պայմանները շատ աջող են. բնակարան, ճաշ և լաւ ռոճիկ. առնուազն մի տարի մնալու պատասխանատուութեամբ: Պայմանների մանրամասնութիւնների մասին դիմել կամ г. ОРГѢЕВЪ (Бессарабія), священику Затикянцу և կամ г. БѢЛЬЦЫ (Бессарабія), Акопу Сергѣевичу Поповичу вотч. Еленовка. 1—10

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ԾԾՈՒՄԲ
Մարսէլից (Ֆրանսիա)
Խաղողը վնասակար պարազիտներից պաշտպանելու համար տալիս է աւելի լաւ հետևանքներ, ՔԱՆ ԹԷ ՄԱՔՈՒՐ ԾԾՈՒՄԲԸ, մի և նոյն ժամանակ շատ աւելի էժան է, այն է՝ 90 կոպ. պուդը: Կարելի է ստանալ Թիֆլիսում Ի. Կ. Ցիցկօվսկու մօտ, Կիրօչնայա փող., տ. № 27, Ալէքսանդրօ-Նէվսկի եկեղեցու հանդէպ: Ամեն օր, 9 ժամից մինչև 11 ժամն առաւօտեան: 1—3

ԹԻՖԼԻՍ-ԿԱՐՍԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

կառուցանելու համար կազմված վարչութիւնը հրաւիրում է ցանկացողներին յանձն առնել կառուցանել հողի (грунтовая) ճանապարհ Սանահինի կայարանից (103 վերստ կառուցվող ճանապարհի) դէպի այն հողային ճանապարհը, որ դուրս է գալիս Թիֆլիսի նահանգի Բօրչալուի գաւառի Ուզունլար գիւղի մօտ:

Ճանապարհը պէտք է ունենայ 6 արշին լայնութիւն և այնպէս թեքութիւն պէտք է ունենայ, որ երեք ձի լծած սայլով կարելի լինի ոչ պակաս 25 պուդից բեռ բարձրացնել սարը: Չէ պահանջվում ճանապարհը խճուղել, այլ պահանջվում է միայն թափել խճային հող, որը կը ստացվի փորուածքներից, իսկ ժայռերի վրա—անհաւասար տեղերը լցնել քարերի մանր կտորներով:

Առանձին նեցուկապատեր շինել չէ պահանջվում, այլ որտեղ անհրաժեշտ կը համարվի ճանապարհի թափված մասը պահպանել, եթէ պատի զառիվայրի դիքութիւնը այնպէս կը լինի, որ իրանք իրանց պահպանվել չեն կարող, պահանջվում է դրսի պատ շինել այն նիւթից, որ կը ստացվի գիծը շինելու ժամանակ դրսի կողմից պատի անհարթութիւնները հաւասարեցնելուց յետոյ, առանց դատարկ տեղեր թողնելու: Ջուրը հեռացնելու համար գծի լեռնային կողմից պէտք է շինվի առու և նոյնպիսի առուներ պէտք է շինվեն ջուր անցկացնելու համար գծի միջից: Վերջինները պէտք է քարած լինեն: Ուր պահանջվում է կամուրջների կառուցումն, դրանք պէտք է շինվեն լոկ քարերից, առանց ցեխի:

Աշխատանքներ յանձն առնել ցանկացողներին թոյլ է տրված նշանակել ճանապարհի ուղղութիւնը իր հայեցողութեամբ և գին նշանակել միասին ամբողջ աշխատանքի համար:

Առաջարկութիւնը կընդունվի միայն այն անձինքներից, որոնք յայտնի են վարչութեանը իրանց ճշդապահութեամբ կամ որոնք կարող են վկայութիւն ներկայացնել կառավարչական և հասարակական հիմնարկութիւնների կողմից, թէ իրանք վերջին հինգ տարիների ընթացքում աջող կատարել են շինարարական աշխատութիւններ:

Յայտարարութեան հետ պէտք է ներկայացվի գրաւական ձեռնարկողի նշանակված գումարի 10%-ի չափով:

Յայտարարութիւններ տալու ժամանակամիջոցը նշանակվում է մինչև յունիսի 10-ը 1898 թւի, ցերեկվայ 12 ժամը:

Աշխատանքները պէտք է աւարտվեն մինչև 1898 թւի դեկտեմբերի 1-ը: 3—3

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 21 Мая 1898 г. Типографія Грузинск. Издат. Т—ва, Лорисъ-Мелик. ул. № 13